

Литература

1. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. — М. : Фонд экономич. книги «НАЧАЛА», 1997. — 190 с.
2. Rostow W. W. The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto / W. W. Rostow. — Cambridge : Cambridge University Press, 1991. — 324 p.
3. Solow R. Technical Change and the Aggregate Production function / R. Solow // Review of Economics and Statistics. — 1957. — V. 39. — N3. — P. 312—320.
4. Хаяши Ю. Японское информационное общество: темы и подходы / Ю. Хаяши. — М. : Прогресс, 1969. — 34 с.
5. Научно-техническая деятельность в Украине в период с 2009 по 2011 г. // Электронный ресурс. — Официальный сайт Госкомстата Украины. — Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua. — 29.09.2012.
6. Научные кадры и количество организаций в период с 2007 по 2011 г. // Электронный ресурс. — Официальный сайт Госкомстата Украины. — Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua. — 21.09.2012.
7. Источники финансирования инновационной деятельности в Украине в период с 2009 по 2011 г. // Электронный ресурс. — Официальный сайт Госкомстата Украины. — Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua. — 01.10.2012.
8. Елисеенко Н.А. Информационно-экономический обмен: противостояние угрозам / Елисеенко Н.А. // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Випуск 38-3. — Донецьк: ДонНТУ, 2010. — С. 19—25.
9. Внедрение инноваций на промышленных предприятиях Украины в период с 2008 по 2011 г. // Электронный ресурс. — Официальный сайт Госкомстата Украины. — Режим доступа: www.ukrstat.gov.ua. — 11.10.2012.

Статтю подано до редакції 13.10.2012 р.

УДК 332.1

І.І. Жук, аспірантка
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

АНОТАЦІЯ У роботі розглянуто порівняльний аналіз моделей регіональної соціально-економічної політики, етапи та особливості її реалізації в розвинених країнах. Зазначено, що світовий досвід доводить необхідність модернізації механізмів управління регіонального розвитку в Україні, зміни їх видів та інструментарію відповідно до детермінованих закономірностей сучасної регіональної політики у різних країнах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА Регіональна політика, регіональний розвиток, регіон, моделі регіональної політики

АННОТАЦИЯ В работе рассмотрено сравнительный анализ моделей региональной социально-экономической политики, этапы и особенности её реализации в развитых странах. Отмечено, что мировой опыт доказывает необходимость модернизации механизмов управления регионального развития в Украине, изменения их видов и инструментария соответственно к детерминированным закономерностям современной региональной политики в разных странах.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА Региональная политика, региональное развитие, регион, модели региональной политики

ANNOTATION The article carries out the comparative analysis of models of regional socio-economic policy, stages and peculiarities of its realization in the developed countries. It is noted that the world's experience proves the necessity for modernization of the mechanisms of management of regional development in Ukraine, changes of their species and tools in accordance with the deterministic laws of modern regional policy in different countries.

KEY WORDS Regional policy, regional development, a region, a model of regional policy

Постановка проблеми. Головною передумовою розбудови будь-якої країни як незалежної, демократичної, правової соціально-орієнтованої держави, її інтеграції у світове співтовариство є істотне підвищення рівня соціально-економічного розвитку, забезпечення гідних умов життя населення незалежно від місця проживання, також зниження наявної міжрегіональної асиметрії. Вирішення багатьох проблем, пов'язаних із просторовим розвитком країни та створенням ефективної системи управління на місцевому рівні, зумовлює необхідність формування комплексу теоретико-методологічних засад державного управління регіональним розвитком країни на засадах конвергентності, єдності, інтегрованості.

Аналіз публікацій. Вагомий внесок у формування уявлення про підходи до управління регіонами країни, регіональний розвиток, засади розробки та здійснення регіональної політики, виявлення особливостей державної регіональної політики та політик розвитку окремих регіонів, окреслення їх суб'єктів та об'єктів було зробили провідні науковці Е. Алаєв, О. Амоша, Г. Балабанов, П. Бубенко, З. Варналій, С. Галуза, З. Герасимчук, А. Голюков, Г. Губерна, М. Долішній, Л. Зайцева, В. Керцман, В. Купрій, Б. Кліяненко, В. Кравців, О. Крайник, Н. Кузнецов, А. Мазур, Т. Максимова, С. Мельник, І. Михасюк, Н. Мікула, А. Мокій, В. Никифорак, О. Новоселов, В. Нудельман, В. Поповкін, С. Романюк, У. Садова, Л. Семів, В. Симоненко, Д. Стеченко, І. Сторонянська, Л. Тарангул, М. Чумаченко, Л. Шевчук, Б. Штульберг, С. Шульц, М. Янків та ін.

Вагоме місце в системі управління регіональним розвитком на державному рівні належить процесам формування і реалізації державної регіональної політики. Для означення суті регіональної політики звернемося до монографії під редакцією М. Долішнього [3], де зазначено, що «в широкому розумінні регіональна політика — це система цілей і дій, спрямованих на реалізацію інтересів держави стосовно регіонів і внутрішніх інтересів самих регіонів за допомогою методів, що враховують історичну, етнічну, соціальну, економічну та екологічну специфіку територій». Таке визначення досить повно окреслює існуюче уявлення про регіональну політику, а головне, вказує на можливість створення прийнятного як для держави, так і для її регіонів механізму взаємодії, який враховуватиме особливості окремих територій і сприятиме найкращому використанню їх ендогенного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність державної регіональної політики визначається продуманістю та обґрунтованістю прийнятих рішень на двох етапах: формування державної політики регіонального розвитку та її поетапної реалізації. Крім цього, така політика повинна бути гнучкою і передбачати її модернізацію відповідно до динамічних умов, що вимагає, у разі доцільності, корегування цілей, завдань і принципів регіонального розвитку держави, пристосування до нової дійсності усіх державних механізмів управління регіональним розвитком країни та впровадження заходів, що сприятимуть підвищенню ефективності їх застосування.

Державна регіональна політика разом із політиками усіх адміністративних регіонів країни формують загальну регіональну політику, що здійснюється у державі. У межах державної політики та політики кожного з регіонів можна виділити кілька укрупнених напрямків: економічний, інноваційний, соціальний, гуманітарний, природоохоронний, міграційний, промисловий тощо, причому вони всі представлені як на загальнодержавному, так і на рівні кожного регіону зокрема, та, відповідно, мають узгоджуватися між собою.

Таким чином, регіональна політика в державі може реалізовуватись шляхом застосування широкого кола інструментів і важелів, які за характером впливу можна розділити на загальнодержавні (застосовуються у рівній мірі до усіх без винятку регіонів) та вибіркові (застосовуються вибірково до окремих регіонів, територій чи їх груп).

Загальнодержавна регіональна політика спрямована на створення спільних передумов регіонального розвитку. Заходи цієї політики не мають вибіркового призначення і рівномірно впливають на всі регіони країни, формуючи правове, організаційне і економічне середовище їх функціонування. В рамках загальнодержавної політики здійснюється визначення сфери самостійних і спільних дій, повноваження і відповідальність органів влади у всіх сферах розвитку регіонів; встановлення загальнодержавних правил, процедур і норм розподілу власності, природних ресурсів, фінансів.

Вибіркові інструменти регіональної політики покликані протистояти надмірному зростанню асиметричності розвитку регіонів у соціальній та економічній сферах.

У сучасній науці та практиці виділяють два типи вибіркової регіональної політики: компенсаційну (вирівнюючу) та конкурентну (поляризованого розвитку). Політика поляризованого розвитку регіонів спрямована на стимулювання регіонів, що мають найвищий соціально-економічний потенціал розвитку з метою максимізації національного доходу, та, відповідно, підвищення ефективності економічної діяльності.

Метою компенсаційної політики є згладжування міжрегіональних асиметрій шляхом вибіркового впливу на проблемні регіони, тобто забезпечення рівномірності регіонального розвитку. Таким чином, вибір відповідного типу регіональної політики залежить від цільового пріоритету міжрегіонального розвитку — зниження асиметричності розвитку регіонів чи зростання ефективності національної економіки загалом.

Слід зазначити, що єдиної класифікації проблемних регіонів у науковій літературі не існує. До проблемних регіонів відносять депресивні і відсталі

регіони. Ключовим моментом у визначенні відмінностей між депресивними і відсталими регіонами є аналіз динаміки відповідних процесів. Поняття «відсталий» припускає, що регіон розвивався значно повільніше за інші регіони, а поняття «депресивний» пов'язане зі спадом виробництва в раніше благополучних регіонах. Автор вважає, що об'єктами вирівнюючої політики, перш за все, повинні стати депресивні і відсталі регіони, що мають геостратегічне значення для країни.

Українській регіональній політиці притаманне певне протиріччя: з одного боку, реальна ситуація та законодавчо визначені цілі регіонального розвитку доводять необхідність використання інструментів конкурентної регіональної політики, а з іншого — в інструментах і фінансовій допомозі регіонам домінують цілі компенсаційної (вирівнюючої) регіональної політики [8].

Методологічно необгрунтоване використання інструментів та важелів цих політик характеризується низкою негативних моментів, серед яких основними є:

- формування дивергентного типу регіонального (на протязі останніх десятиліть), наявність суб'єктивних економічних і бюджетних переваг у певних регіонів;
- дисбаланс компетенцій центру і регіонів, гіпертрофоване втручання державних органів влади в діяльність регіональних і місцевих господарських громад;
- наявність автаркічних тенденцій, практики обмеження руху товарів в адміністративних межах регіонів, формування регіональних монополій, зрощення бізнесу і влади в регіонах.

Поряд з цим, особливості регіонального розвитку в Україні доводять недоцільність як відмови від політики компенсаційного характеру, так і протистояння її задач з конкурентною політикою державного регулювання. Компенсаційна регіональна політика спрямована на інтерналізацію позитивних зовнішніх ефектів за рахунок фінансових інструментів, а заходи конкурентної — на інтенсифікацію підприємницької активності та інноваційних процесів у регіонах, формування конкурентоспроможних у національному і глобальному просторі регіональних економічних систем. Такий підхід дозволяє досягати зниження міжрегіональної асиметричності шляхом активізації механізмів просторового резонансного поширення розвитку і зменшення розриву між «точками росту» і периферійними територіями в макрорегіональному масштабі [8].

Грамотне та науково обгрунтоване поєднання позитивних елементів державних і ринкових методів управління регіональним просторовим розвитком в масштабі економіки країни дозволить сформувати синтетичну політику гармонізованого розвитку регіонів. Компаративний аналіз моделей регіональної політики представлено у табл. 1.

У розвинутих країнах накопичено значний досвід реалізації регіональної соціально-економічної політики, зокрема щодо використання компенсаційних і конкурентних інструментів регулювання регіонального розвитку, вивчення якого дозволила визначити напрямки його застосування в Україні. Систематизація світового досвіду дозволила виділити низку етапів становлення інструментів регулювання регіонального розвитку (табл. 2).

Таблиця 1

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РЕГІОНАЛЬНОЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ**

Критерії порівняння	Компенсаційна політика	Конкурентна політика	Гармонізований розвиток
1	2	3	4
<i>Мета</i>	Підтягування відстаючих регіонів до мінімально прийнятного рівня економічного розвитку для ліквідації диспропорцій економічного простору країни	Формування мережі «полюсів (точок) росту» з метою економічного підйому навколишніх територій за рахунок дифузії інновацій та інвестицій, залучення в міжрегіональні проекти	Стимулювання конкуренції серед економічно потужних регіонів і цілеспрямоване підтягування відстаючих регіонів
<i>Суть</i>	Перерозподіл бюджетних доходів регіонів-донорів через державний бюджет (систему бюджетних трансфертів) на користь регіонів-реципієнтів	Ідентифікація регіонів, що динамічно розвиваються, з високим по-потенціалів зростання і стратегічними ініціативами, їх концентрована ресурсна підтримка державним центром	Законодавче встановлення нижньої межі бюджетного забезпечення на рівні виконання всіх соціальних функцій; стимулювання конкуренції регіональних ініціатив
<i>Механізм управління</i>	Рівномірний розподіл бюджетних ресурсів між регіонами, які потребують підтримки у відповідності до обсягів їх соціальних зобов'язань	Концентрація бюджетних ресурсів на формуванні стійких зв'язків «опорних регіонів» з глобальною економікою та іншими регіонами країни, мінімізація бар'єрів поширення інновацій у міжрегіональному просторі	Фінансова децентралізація регіонів, підвищення частки бюджетних доходів, що залишаються в економічно сильних регіонах; гарантії мінімального рівня бюджетного забезпечення всіх регіонів; розширення повноважень регіонів у сфері конкуренції за інвестиційні ресурси
<i>Переваги</i>	Забезпечення соціальної стабільності в депресивних і розвинених регіонах за рахунок більш економічно сильних регіонів, підвищення однорідності економічного простору країни	Забезпечення інноваційного економічного зростання регіонів-«локомотивів», створення ареалів інновацій в економічному просторі країни	Забезпечення балансу інтересів регіонів, що динамічно розвиваються, і відстаючих регіонів, обґрунтовано асиметричний розвиток господарського простору країни відповідно до цілей та потенціалу різних регіонів України
<i>Обмеження</i>	Ігнорування принципу диференційованості (нерівномірності) розвитку міжрегіонального економічного простору. Стимулювання патерналістських відносин відстаючих регіонів та центру, демотивація розвитку регіонів-лідерів	Високий ризик розширеного відтворення міжрегіональної диференціації. Ігнорування нижньої межі економічного зростання країни. Примат кількісних показників результативності функціонування регіонів над якісними	Необхідність вироблення та реалізації більш гнучкої регіональної політики на національному рівні. Витрати на якісну перебудову міжбюджетних відносин. Відсутність досвіду розробки стратегій просторового розвитку у більшості регіонів України

*Розроблено автором

Таблиця 2

ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ

Етапи	Цілі і завдання	Об'єкти	Інструменти	Види (на прикладі країн)
I етап (кінець 20-х — середина 50-х рр. XX століття)	Відновлення економіки регіонів, які найбільш постраждали від світової економічної кризи	Відсталі і депресивні регіони	Інструменти, стимулюючі екзогенний розвиток проблемних регіонів	Компенсаційна <i>стимулююча</i> політика — США, Німеччина, Нідерланди, Швеція, Норвегія
II етап (друга половина 50-х — середина 70-х рр. XX століття)	Вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів країни. Ефективне розміщення виробництва в просторі з метою максимізації національного доходу	Відсталі, депресивні регіони. Регіони — точки зростання. Перевантажені міські агломерації	Стимулюючі інструменти, направлені на екзогенний і ендегенний розвиток регіонів. Обмежуючі інструменти	Компенсаційна політика: <i>стимулююча</i> — США, Канада, Швеція <i>дестимулююча</i> — Франція, Великобританія. Конкурентна політика — Японія
III етап (середина 70-х — початок 90-х рр. XX століття)	Зниження міжрегіональних асиметрій. Зняття обмежень на розвиток міських агломерацій. Стимулювання ефективної про просторової організації виробництва	Скорочення кількості проблемних регіонів, виділення в них пріоритетних ареалів допомоги. Регіони — полюси росту	Інструменти, націлені на стимулювання переважно, ендегенного розвитку територій. Розробка локальних програм розвитку регіонів	Компенсаційна політика: <i>стимулююча</i> — США, Швейцарія, <i>дестимулююча</i> — Нідерланди. Конкурентна політика — Китай, Південна Корея, Японія, Греція
IV етап (початок 90 — х рр. XX століття — до тепер)	Розвиток інтеграційних процесів з метою зниження диспропорцій в просторовому розвитку. Зниження міжрегіональних асиметрій	Внутрішні ареали найбільших агломерацій. Відсталі і депресивні регіони (частини регіонів). Регіони — полюси росту	Інструменти, спрямовані на стимулювання, переважно, ендегенних чинників розвитку регіонів	Компенсаційна політика: <i>стимулююча</i> — країни ЄС, Південна Корея, Канада.

*Розроблено автором на основі вивчення світового досвіду

Вибіркова політика як самостійний тип регіональної політики більшості розвинених країн почала формуватися в 20-х—30-х рр. XX ст. Сучасний етап реалізації регіональної політики ознаменувався підписанням Маастрихтських угод в 1993 р., що сформували засади для реалізації нової «наднаціональної» регіональної політики в рамках Європейського Союзу та розвитку інтеграційних процесів (Перетворення «Європи національних держав» у «Європу регіонів»).

Аналіз четвертого етапу, для якого характерні глобалізація світової економіки і посилення конкуренції між країнами, тобто в основному між найбільшими («глобальними») містами, дозволив виявити другу закономірність реалізації вибіркової регіональної політики — політика розвантаження міських агломерацій стала суперечити національним інтересам, підриваючи конкурентоспроможність європейських країн у світі, тому відбувся перехід до політики селективно-

го стимулювання великих міст. Вельми показовими є приклади Нідерландів (Ранстадт), Великобританії (Проект реконструкції лондонських доків).

Зростання міжрегіональних відмінностей у зарубіжних країнах, а також розширення числа країн учасниць ЄС, сприяли поширенню в суспільстві ідеології «держави загального добробуту», що призвело до виникнення третьої закономірності — до переходу від регіональної політики поляризованого розвитку до вирівнюючої. Так, метою третього національного плану територіального розвитку Південної Кореї (1990-і рр.) став збалансований розвиток зі ставкою на невеликі і середні міста периферійних районів, у Японії була змінена основна ідея створення технополісів — вони стали носити соціальну спрямованість з акцентом на розвиток місцевих особливостей.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасний інструментарій регіональної політики розвинених країн значно диверсифікувався за рахунок розширення інструментів стимулювання ендogenous розвитку проблемних регіонів.

Світовий досвід доводить необхідність модернізації механізмів управління регіонального розвитку в Україні, зміни їх видів та інструментарію відповідно до детермінованих закономірностей сучасної регіональної політики у різних країнах:

— під впливом глобалізації світового господарства стримуюча політика щодо міських агломерацій замінюється на стимулюючу;

— зростання міжрегіональних відмінностей і поширення в суспільстві ідеології «держави загального добробуту» обумовило перехід від конкурентної політики регіонального розвитку до вирівнюючої;

— в інструментарії реалізації компенсаційної політики має місце зміна акцентів з екзогенного розвитку проблемних територій на стимулювання їх ендogenous потенціалу, що пояснюється скороченням державних ресурсів, що спрямовуються на розвиток цих регіонів.

Таким чином, у результаті вивчення зарубіжного досвіду реалізації регіональної політики автором виявлено її загальні риси та закономірності, які дозволяють враховувати світовий досвід при розробці системи заходів вибіркового впливу держави на розвиток регіонів в Україні.

Література

1. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: Монографія / З.В.Герасимчук, Л.Л.Ковальська. — Луцьк: Надстир'я, 2008. — 248 с.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія за ред. З.С. Варналія. — К.: НІСД, 2007. — 820с.
3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століття: нові пріоритети / М. І. Долішній. — К.: Наукова думка, 2006. — 512 с.
4. Керцман В.Ю. Державне регулювання розвитку регіонів в Україні: теорія і практика: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02/ . Керцман Василь Юрійович. — К. : [б.в.], 2005. — 403с.
5. Купрій В.О. Процес творення державної політики як об'єкт наукових досліджень / Купрій В.О. // Державне управління: теорія і практика електрон. фах. вид. — 2006. — № 2.
6. Никифорак В.А., Никифорак Я.Д. Імперативний підхід до аналізу розвитку регіону: постановка проблеми // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 162. Економіка. Збірник наукових праць. — Чернівці: Рута, 2002. — С. 37—43.

7. *Стеченко М.* Управління регіональним розвитком. — К.: Вища школа, 2000. — С. 278—295.

8. *Сторонянська І.* Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку: Монографія / І. Сторонянська. — Львів: ІРД НАН України, 2009. — 392 с.

Статтю подано до редакції 20.10.2012 р.

УДК 378.4:339.924

Д. О. Ільницький, канд. екон. наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: ІНТЕГРАЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА

АНОТАЦІЯ. Розглянуто основні аспекти розвитку системи вищої освіти України з точки зору участі в світовому ринку освітніх послуг, де активно посилюються процеси інтернаціоналізації. Виявлено певний брак статистичної інформації для здійснення повноцінних міжнародних порівнянь, а також невідповідність між місцем системи вищої освіти України на світовому ринку та місцями ВНЗ у світових рейтингах університетів. З точки зору інтеграційних перспектив і залучення іноземних студентів ситуація складається на користь країн СНД, а не ЄС.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інтернаціоналізація, система вищої освіти, іноземні студенти

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены основные аспекты развития системы высшего образования Украины с точки зрения ее участия в мировом рынке образовательных услуг, где активно усиливаются процессы интернационализации. Выявлено не достаток статистической информации для полноценных международных сравнений, а также несоответствие места системы высшего образования Украины на мировом рынке месту вузов в мировых рейтингах университетов. С точки зрения интеграционных перспектив и привлечения иностранных студентов ситуация складывается в пользу стран СНГ, а не ЕС.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: интернационализация, система высшего образования, иностранные студенты

ABSTRACT. The paper considers the main aspects of the development of higher education in Ukraine in terms of its participation in the global education market, which actively stimulates processes of internationalization. Revealed a certain lack of statistical information for full international comparisons, and the discrepancy between the place of system of higher education of Ukraine on world market and places of national universities in the world rankings of universities. In terms of integration prospects and attraction of foreign students the situation is in favour of the CIS countries, and not the EU.

KEYWORDS: internationalization, system of higher education, international students

Постановка проблеми. Більшість науковців називають знання та інформацію однією з ключових рушійних сил економік розвинених країн, доступ, поширення та створення яких значною мірою відбувається в межах закладів освіти.